

POSTANOWIENIE

3 kwietnia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Agnieszka Góra-Błaszczkowska (przewodniczący)

SSN Jacek Grela

SSN Dariusz Pawłyszcz (sprawozdawca)

na posiedzeniu niejawnym 3 kwietnia 2025 r. w Warszawie

na skutek skargi kasacyjnej A. B.

od postanowienia Sądu Okręgowego w Kaliszu z 2 marca 2022 r., II Ca 1041/21,

wydanego w sprawie z wniosku A. B.

z udziałem M. P. i Z. P.

o wpis w księdze wieczystej,

uchyla zaskarżone postanowienie oraz poprzedzające je postanowienie Sądu Rejonowego w Ostrzeszowie z 7 września 2021 r., Dz.Kw. 4918/20, i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Ostrzeszowie pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego i kasacyjnego.

Jacek Grela

Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Dariusz Pawłyszcz

[r.g.]

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 7 września 2021 r. Sąd Rejonowy w Ostrzeszowie oddalił wniosek stron umowy darowizny o wpis w księdze wieczystej własności

nieruchomości na rzecz obdarowanej. Postanowieniem z 2 marca 2022 r., II Ca 1041/21, Sąd Okręgowy w Kaliszu oddalił apelację obdarowanej.

Sąd drugiej instancji ustalił, w oparciu o wyciąg z ewidencji gruntów i budynków zawarty w aktach księgi wieczystej, że w skład działki będącej przedmiotem darowizny wchodzi także grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi. Sąd ten na podstawie art. 216 ust. 1 i 2 Prawa wodnego (dalej: pr.wodn.) uznał, że grunty te stanowią własność Skarbu Państwa i nie podlegają obrotowi cywilnoprawnemu. Do przeniesienia własności nieruchomości zawierającej takie grunty konieczne jest wyodrębnienie z nieruchomości gruntów Skarbu Państwa.

Obdarowana zaskarżyła skargą kasacyjną postanowienie Sądu odwoławczego w całości, wnosząc o uchylenie postanowień sądów obu instancji. Obdarowana zarzuciła naruszenie:

1. prawa materialnego, tj. art. 216 ust. 2 pr.wodn., przez przyjęcie, że obrót nieruchomością, w której granicach znajdują się choćby w minimalnym stopniu grunty pod wodami płynącymi, nie jest możliwy, dopóki nie dojdzie do wydzielenia geodezyjnego tych gruntów;

oraz przepisów postępowania:

2. art. 365 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. przez orzeczenie wbrew związaniu prawomocnym postanowieniem Sądu Okręgowego w Kaliszu z 3 września 2020 r., uchylającym odmowę dokonania czynności notarialnej w postaci darowizny, będącej podstawą wnioskowanego wpisu w księdze wieczystej;

3. art. 177 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. przez niewyznaczenie uczestnikom terminu w celu wystąpienia do właściwego organu o wydanie decyzji określającej linię brzegu i wydzielenie gruntu stanowiącego własność Skarbu Państwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Skarb Państwa jest właścicielem wszystkich śródlądowych wód płynących (art. 211 ust. 2 pr.wodn.), a tym samym właścicielem gruntu pod tymi wodami (art. 216 ust. 1 pr.wodn.). Nieuregulowane wody płynące stale zmieniają

swój bieg na skutek procesów naturalnych. Z chwilą zajęcia gruntu przez wody powierzchniowe płynące własność zajętego gruntu przechodzi na Skarb Państwa niezależnie od granic ewidencyjnych nieruchomości (art. 223 ust. 1 pr.wodn.). Podstawą do wpisania Skarbu Państwa jako właściciela gruntu, zajętego przez wody płynące, jest deklaratoryjna decyzja starosty (art. 218 ust. 2 pr.wodn.). Jeżeli wydanie tej decyzji wymaga rozgraniczenia gruntu Skarbu Państwa z gruntem nienależącym do Skarbu Państwa, minister właściwy do spraw gospodarki wodnej ustala decyzją linię brzegu wód, stanowiącą granicę własności Skarbu Państwa (art. 220 ust. 5 pkt 2 pr.wodn.). W przypadku sporu o charakter wód, tj. czy są wodami płynącymi, minister przed ustaleniem linii brzegu wydaje decyzję ustalającą charakter wód (art. 210 ust. 1 pr.wodn.). Charakter wód podlega ujawnieniu w ewidencji gruntów i budynków (art. 219 ust. 4 pr.wodn.).

2. Wszystkie powołane wyżej decyzje są wydawane na wniosek. Żaden organ nie ma obowiązku ujawnienia z urzędu w księgach wieczystych zasobu nieruchomości Skarbu Państwa (tj. gruntów pokrytych śródlądowymi wodami płynącymi - art. 218 ust. 1 pr.wodn.). Charakter wód i linię brzegu ustala się tylko w razie potrzeby. Także tylko w razie potrzeby i tylko na wniosek zainteresowanego wydaje się decyzje z art. 218 ust. 2 pr.wodn., stwierdzające wejście gruntu do zasobu nieruchomości własności Skarbu Państwa. Dopiero z chwilą stwierdzenia wejścia gruntu zajętego przez wody płynące do zasobu poprzedniemu właścicielowi przysługuje odszkodowanie, o którym mowa w art. 472 ust. 1 w zw. z art. 223 ust. 2 pr.wodn. Nie ma potrzeby wydania decyzji z art. 218 ust. 2 pr.wodn., jeżeli Skarb Państwa nie jest zainteresowany potwierdzeniem swojej własności, a osoba wpisana do księgi wieczystej jako właściciel nie jest zainteresowana odszkodowaniem, a w szczególności liczy się z naturalną zmianą linii brzegowej i odzyskaniem własności gruntu obecnie zajętego przez wody płynące. Artykuł 216 ust. 2 pr.wodn., wyłączający te grunty z obrotu cywilnoprawnego, nie ustanawia zakazu zbywania nieruchomości spoza zasobu nieruchomości Skarbu Państwa, lecz czyni czynności prawne bezskuteczne w zakresie objętym zasobem.

3. Zaskarżone postanowienie narusza art. 216 ust. 2 pr.wodn. przez uczynienie go podstawą odmowy ujawnienia w księdze wieczystej przejścia własności na mocy umowy darowizny tylko ze względu na ujawnienie w ewidencji

gruntów i budynków, że bliżej nieokreślona część nieruchomości jest pokryta śródlądowymi wodami płynącymi. Dane z ewidencji gruntów i budynków nie są objęte rękojmią wiary publicznej ksiąg wieczystych i nie zostałyby objęte rękojmią nawet w przypadku wpisu w księdze wieczystej, w opisie nieruchomości, istnienia na nieruchomości tych wód (co w niniejszej sprawie nie miało miejsca). Przeniesienie własności nieruchomości nie obejmuje gruntów znajdujących się w zasobie Skarbu Państwa, niezależnie od tego, czy w ewidencji gruntów i budynków ujawniono istnienie wód śródlądowych płynących na nieruchomości. W postanowieniu z 12 maja 2011 r., III CSK 238/10, Sąd Najwyższy uznał, że do zasiedzenia nieruchomości pokrytej częściowo wodami płynącymi konieczne jest wydzielenie z nieruchomości gruntu Skarbu Państwa, lecz dotyczyło to nabycia pierwotnego nieruchomości, a nie pochodnego.

4. Natomiast zaskarżone postanowienie nie narusza art. 365 § 1 k.p.c., ponieważ prawomocne postanowienie sądu rozstrzygające o zażaleniu na odmowę dokonania czynności notarialnej (art. 83 pr.not.) wiąże tylko notariusza co do konkretnej przeszkody do sporządzenia aktu. Ocena prawna dopuszczalności czynności, dokonana przez sąd rozpoznający zażalenie, nie wiąże w innych postępowaniach. Ponadto zakres związania w innym postępowanie tezami leżącymi u podstaw prawomocnego orzeczenia sądowego określa art. 366 k.p.c., a nie art. 365 § 1 k.p.c., i zakres ten jest zagadnieniem prawa materialnego, a nie procesowego, mimo iż przepis został zamieszczony w Kodeksie postępowania cywilnego.

5. Sąd drugiej instancji nie naruszył także art. 177 § 2 k.p.c. Przepis ten nie stosuje się w postępowaniu wieczystoksięgowym (art. 626⁸ § 2 k.p.c.). Ponadto także w innych postępowaniach niewyznaczenie terminu do wszczęcia postępowania administracyjnego nie może być podstawą skargi kasacyjnej, ponieważ sąd ma swobodę co do decyzji, czy zawiesić postępowanie w oczekiwaniu na decyzję administracyjną, czy rozstrzygnąć sprawę w oparciu o ustalenie braku decyzji (art. 177 § 1 k.p.c.). Ewentualne wydanie decyzji administracyjnej po zakończeniu postępowania cywilnego stanowi zmianę okoliczności umożliwiającą stronie wniesienie pozwu lub wniosku w postępowaniu nieprocesowym oparte o stan zmieniony wydaną decyzją.

6. Ze względu na naruszenie art. 216 ust. 2 pr.wodn. zaskarżone postanowienie zostało uchylone na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. Ponieważ naruszenie to dotyczy także postanowienia Sądu pierwszej instancji, a Sąd odwoławczy nie może dokonać wpisu do księgi wieczystej, uchyleniu podlegało także orzeczenie Sądu Rejonowego.

Jacek Grela

Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Dariusz Pawłyszcz

[r.g.]

[a.ł]